

**Karolinska
Institutet**

Palliativ vård vid frailty (skörhet)

- vilka är utmaningarna?

Professor Peter Strang

Professor em. i palliativ medicin, överläkare

Karolinska institutet, Stockholm

Stockholms sjukhem

Senior rådgivare för PKC (Palliativt Kunskapscentrum i Sthms län)

Speciella utmaningar hos äldre-äldre (80+)

- Dör mer sällan av en specifik sjukdom, utan av **skörhet** (frailty)
- **Frailty (skörhet):**
- Beror som regel inte på svaghet i ett organsystem, utan i **många** system
- Clegg et al. (Lancet 2013): the *number of abnormal systems* was more predictive than abnormalities in any particular system
- **Reservkapaciteten är nästan ”borta”**
 - Om allt är ”lugnt”, verkar den äldre personen stabil, men...
 - Pga. Frailty kan det bli MKT allvarliga biverkningar av enkel kirurgi, cancerbehandlingar osv.

Frailty – det man ser i palliativ vård

- **Utåt sett ("the phenotype model" enl. Fried 2001) ser man**
 1. Viktminskning
 2. Utmattning / blir lätt trött vid liten ansträngning
 3. Låg ämnesomsättning
 4. Långsam gånghastighet
 5. Svagt handgrepp
- **Om 3 eller fler domäner = frailty**
- Det man ser är "**toppen av isberget**"

Läkartidningen 2020 (nr 21-22), A Ekdahl et al: *Skörhetsbegreppet viktigt för att förstå den äldre patientens behov*

Fyra fiktiva (påhittade) fall

- Hur det skulle kunna se ut

Hilda 91 år som blev förvirrad av tabletter...

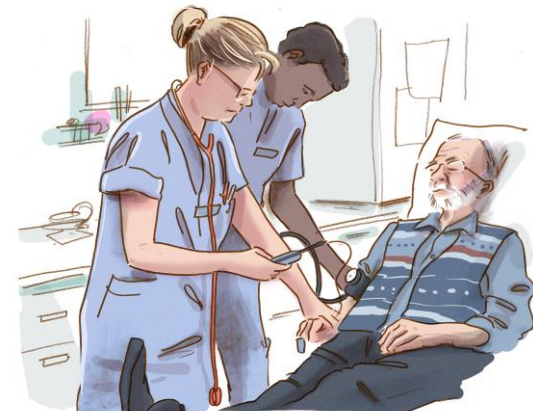
- Hilda är 91 år, multisjuk
- Hon har värk i lederna
- Det har inte räckt till med rörelseträning och paracetamol
- Hon får prova (**antiinflammatoriska**) Naproxentabletter i full dos
- Nästa morgon är värken mycket bättre, men Hilda är **förvirrad**.

- **Är detta frailty (skörhet)?**

Heikki 79 år, multisjuk och svag...

- Heikki är 79 år, rökare, och har varit multisjuk sedan han var 60 år
 - Han har ingen matlust och **går ner i vikt**
 - Han har nästan inga muskler kvar, svaga ben
- **Är detta frailty (skörhet)?**

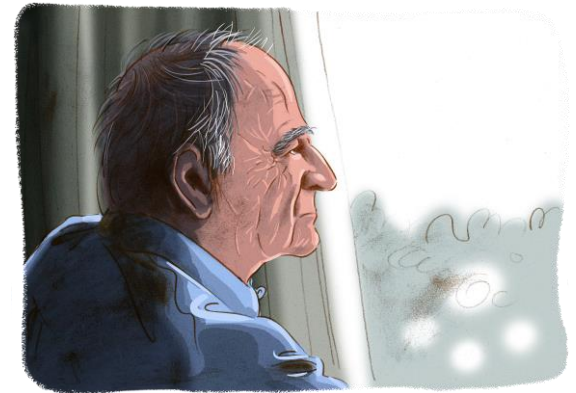
Julio 92 år och Jenny 29 år...

- **Julio 92 år** vårdas på Säbo, multisjuk, stort hjälpbehov
- **Jenny 29 år** är vårdnära personal (undersköterska) och den som oftast hjälper Julio.
- **Båda får Covid-19 samtidigt** – det är oklart vem som smittade vem
- **Jenny (usk)** får lätt feber en dag, känner sig lite trött, får rethosta, men blir symtomfri redan inom någon dag.
- **Julio 92 år** blir mycket **trött**, vill bara **sova**. **Ingen matlust**. Får **luftvägssymtom** som inte ger med sig och efter en vecka har han en livshotande **lunginflammation**.
- **Är detta frailty (skörhet)?**

Hans 90 år har svårt att gå...

- Hans är 90 år, på ett särskilt boende
- Som ung höll han på med fotboll och långdistanslöpning
- Fortfarande för 2 år sedan kunde han promenera flera kilometer
- Sedan dess har det gått utför. Nu har han svårt att klara 50 meter och han har mycket tunna muskler.
- **Är detta frailty (skörhet)?**

Skörhet – *det som frailty är i palliativ vård*

- Den sköra **hjärnan**
- Det sköra **endokrina** systemet
- Det sköra **immunsystemet**
- Den sköra **muskulaturen** (muskelmetabolismen)

Skörhet (frailty) – mer än bara ”svaghet”

Clegg A et al. *Frailty in older people*. Lancet 2013; 381(9868): 752–762

- **Homeostasen** (= jämvikten i kroppen) är lättrubbad
- Homeostasen påverkas t ex av:
 - Vanliga förkylningar, UVI osv
 - Behandlingar (t ex cancerbehandling med ”lätta” preparat)
 - Kirurgi
- *Detta ökar risken för dålig ADL, fallolyckor, förvirringstillstånd!*

1. Den sköra hjärnan

→ Funktionella och strukturella förändringar som leder till

- Ökad risk för **kognitiv svikt**
- Ökad risk för delirium (= **förvirringstillstånd**)
- **Kortare överlevnad (!)**

Hilda 91 år som blev förvirrad av tabletter...

= Den sköra hjärnan

- Hilda är 91 år, multisjuk
- Hon har värk i lederna
- Det har inte räckt till med rörelseträning och paracetamol
- Hon får prova (**antiinflammatoriska**) Naproxentabletter i full dos
- Nästa morgon är värken mycket bättre, men Hilda är **förvirrad**.

- **Är detta frailty (skörhet)?**

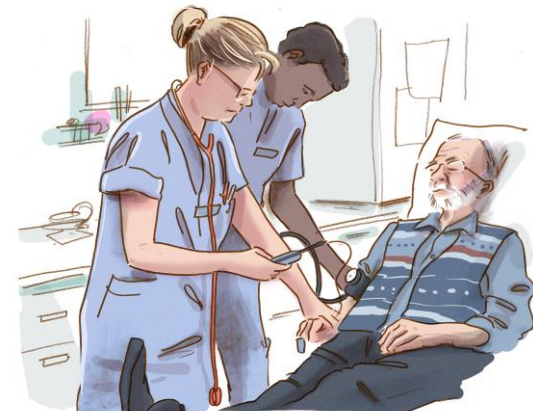
2. Skörhet i det endokrina systemet

- Minskad produktion av **tillväxthormonet** (GH – growth hormone)
 - Leder till lägre produktion av det anabola insuline-like growth hormone (IGF-1)
- Minskad produktion av **estradiol** och **testosteron** – ger svaghet mm.
- Minskad produktion av **DHEA** (dehydroepiandrosterone) – sämre kortisolreglering med förhöjda kortisolnivåer
 - Katabolism, minskad matlust, viktninskning, förlorar muskelmassa osv.

Heikki 79 år, multisjuk och svag...

Skörhet i det endokrina systemet

- Heikki är 79 år, rökare, och har varit multisjuk sedan han var 60 år
 - Han har ingen matlust och **går ner i vikt**
 - Han har nästan inga muskler kvar, **svaga ben**
- **Är detta frailty (skörhet)?**
- **Hormonbristen ger symtomen**

3. Skört immunsystem

- 3. **Skört immunsystem**
- A. Bristfälligt och långsamt svar på akut inflammation eller **infektion**
- B. Ofta långvarig låggradig, skadlig **inflammation** i kroppen
 - Inflammationen har samband med matleda och katabolism
 - Hjärtsvikt och KOL blir sämre av inflammation
 - Cancer påverkas också negativt av inflammation (kakexi mm)

Julio 92 år och Jenny 29 år...

Skört immunsystem

- **Julio 92 år** vårdas på Säbo, multisjuk, stort hjälpbehov
- **Jenny 29 år** är vårdnära personal (undersköterska) och den som oftast hjälper Fatima.
- **Båda får Covid-19 samtidigt** – det är oklart vem som smittade vem
- **Jenny (usk)** får lätt feber en dag, känner sig lite trött, får rethosta, men blir symtomfri redan inom någon dag.
- **Julio 92 år** blir mycket **trött**, vill bara **sova**. **Ingen matlust**. Får **luftvägssymtom** som inte ger med sig och efter en vecka har han en livshotande **lunginflammation**.
- **Är detta frailty (skörhet)?**
- **Immunsystemet reagerar långsamt**
- man "hinner" bli svårt sjuk

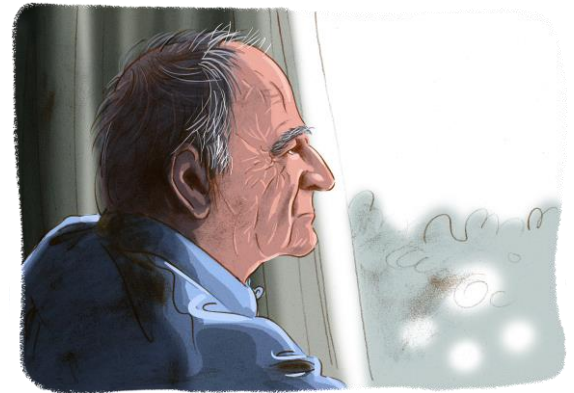
4. Skörhet i muskulaturen (muskelmetabolismen)

- **Sarkopeni** – man förlorar muskelmassa (även överviktiga)
- Denna förlust av muskler har samband med
 - Låga halter av könshormoner
 - inflammation i kroppen, (frisättning av IL-6, TNF-alfa osv.)

Hans 90 år har svårt att gå...

Skör muskelmetabolism

- Hans är 90 år, är på ett särskilt boende
- Som ung höll han på med fotboll och långdistanslöpning
- Fortfarande för 2 år sedan kunde han promenera flera kilometer
- Sedan dess har det gått utför. Nu har han svårt att klara 50 meter och han har mycket tunna muskler.
- **Är detta frailty (skörhet)?**

Frailty – konsekvenser i palliativa faser

- De bakomliggande processerna är omfattande, reservkapacitet saknas!
- ***Behöver vägas in i varje sjukvårdsbeslut i palliativa faser***
 - Klarar patienten ett kirurgiskt ingrepp?
 - Klarar den till synes ”pigga” men sköra 79-åringen en cancerbehandling?

Frailty – kliniska konsekvenser

- Studie rörande 38 000 på Säbo i Stockholms län (2015-2021)
- Mycket större risk för
 - Oplanerade besök på **akuten** (akutsjukhus), OR 3,06, $p < 0.0001$
 - Att man skickas in och **dör på akutsjukhus**, OR 2.12, $p < 0,0001$

Salaj, D, Schultz T, Strang P:

”Nursing home residents with dementia...”,
Journal of Palliative Medicine, 2024; 27:24-30

Frailty vid cancer i Region Stockholm

- Över 20 000 personer som avled i cancer 2015-2021
- De som hade cancer **och** var sköra (frail) hade oftare:
 - Oplanerade besök på **akuten**, 50% jfrt med 35% $p < 0,0001$
 - Dog oftare på **sjukhus**, 22% vs. 15% $p < 0,0001$

Strang P, Schultz T:

The impact of frailty on palliative care receipt, emergency room visits and hospital deaths in cancer patients.

Current Oncology, 2023; 30, 6623–6633.

Frailty och regionkostnader för personer på Säbo

- N= 38 000 som bott på Säbo
- **Frågeställning:** Kommunen sköter "Säbokostnader", men hur mycket påverkas **Regionens kostnader** av viktiga faktorer?
- GLM (generalized linear models) med RR (risk ratios)
- RR 1= genomsnittlig kostnad och t ex RR=**1,50** betyder **50%** högre kostnad.
- Avancerad cancer: RR 2,41 p<0,0001
- Intermediate frailty risk: **RR= 3,63** p<0,0001
- High Frailty risk: RR = **7,84** p<0,0001

Salaj D, Schultz T, Strang P:

Medical costs of Swedish nursing home residents at the end of life: a retrospective observational registry study.

BMC Geriatrics 2024 (under publicering)

Äldre i palliativ fas: *realism men ej fatalism!*

- En person som skrivs in på SÄBO:
 - Multisjuk där inte upp till 6-8 insatser per dygn (hemtjänst) räcker
 - *Surprise Question*: Skulle du vara förvånad om denna person var död inom 12 månader?
- ... alltså är personen i praktiken i *tidig palliativ fas vid inskrivning*
- Men – **rehabilitering i tidig palliativ fas** kan göra skillnad en tid!
- **Integrering** av rehab och palliativa insatser:
- Personen kan behålla (tillfälligt förbättra) sina funktioner – klarar sig själv
- Symtomlindringen (smärta, andnöd mm): bättre rörlighet, ADL, livskvalitet
- Personen kan fortsätta med ett *socialt liv* - umgås

Äldre i tidig palliativ fas: *strategier*

- **Förebyggande** strategier (t ex träning, aktiviteter osv)
- **Stärkande** strategier/ träna upp delvis förlorade funktioner
- **Stödjande** strategier – för att försöka bromsa utvecklingen
- **Palliativa** strategier – symtomlindra, öka livskvaliteten

Skörhet – *take home message*

Skörhet (frailty): mer än bara svaga muskler

- Den sköra **hjärnan**
- Det sköra **endokrina** systemet
- Det sköra **immunsystemet**
- Den sköra **muskulaturen (muskelmetabolismen)**
- **Skörhet bör vägas in i alla palliativa beslut**